

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

I. Észrevétel Dr. Primics Gy. „Ősemlősök csontjai a pesterei barlangból“ című cikkére. A kolozsvári orvos-természettudományi társulat természettudományi szakosztályának 1880. évi oct. 15-ikén tartott szakülésén a pesterei barlangba tett kirándulás eredményeinek bemutatása alkalmával egy pár, ugyan e barlangból hozott ásatag koponya-darab is volt bemutatva. E koponya-darabokra nézve *Dr. Primics Gy.* bemutató ur ama megjegyzést tette, miszerint mindamellett is, hogy én azokat fiatal medve koponyáknak tartom, ő „több jellegnél“ fogva egészen más ősemlős maradványainak tekinti s eme nézetének ad kifejezést a társulat „Értesítő“-jének legközelebb megjelent 1880. évi II. füzetében a kisebb közlemények rovatának e tárgyra vonatkozó cikkében is, midőn ezeket mondja: „Végre hoztam a pesterei barlangból két igen vékony falu, sima felületű, gömbölyded csonka koponyát is, a melyek az *Ursus spelaeus* koponya csontjaival a legkisebb hasonlatosságot sem mutatták; *Dr. Daday* e koponyákat fiatal medve koponyáinak tartja, én azonban — igazat megvallva — több jellegnél fogva más ősemlős koponyáinak tartom.“¹⁾

A kérdés illetén vitás voltánál fogva indittatva, sőt a fentebbi észrevétel után mintegy felhíva éreztem magamat e tárggyal kissé tüzetesebben foglalkozni, hogy a dolgot lehetőleg tisztába hozzam s biztosan reá mutathassak a kérdéses koponya darabok egykori tulajdonosaira.

Első tekintetre ugyan bárki is hajlandó lenne eme koponyákat minden más emlőstől származottaknak tartani, mint épen medvéktől, különösen azért, mert itten a ragadozókra s így a medvékre is oly annyira jellemző s a halántékizom (*musculus temporalis*) tapadás-pontjául szolgáló csonttáraj teljesen hiányzik s hihető kiválólág ez indította *Dr. Primicset* arra, hogy minden egyébnek tartsa, csak medve koponyáknak ne. Ha azonban figyelembe vesszük a ragadozó emlősök s nevezete-

¹⁾ Orvos-term. tud. Értesítő. V. évfolyam. 1880. Természettud. szak. II. füzet p. 160.

sen a jelenben élő medve-fajok valamelyikének fiatal koponyáját, azonnal szemünkbe fog ötleni, hogy azon a teljesen kifejlett s typicus nagyságát elért medvék koponyáján hatalmasan kifejlődött csonttaraj hiányzik, hanem e helyett, mint arról a kolozsvári egyetem állattani intézetének birtokában lévő fiatal, teljesen ép jegesmedve koponyán tett észleleteim után állithatom: a homlokcsontok járomnyujtványától (processus zygomaticus) eredő s a koponya két oldalán a falcsontokon át hosszban futó, egymástól 4—4.5 mm. távolságra fekvő két gyengén kiemelkedő vonal — az emberboncztanban úgynevezett félkörös vonal (linea semicircularis) helyettesíti, melyek a fejlődés későbbi szakáiban a falcsontokon egymáshoz mind jobban-jobban közeledve s mind inkább kiemelkedve, végre részben vagy teljesen egygyé olvadnak s eredményezik a csonttarajt, mely a nyakszirtscsonttól mellfelé haladva a falcsontok hosszában mind inkább elsimul, míg végre a homlokcsontokon a két félkörös vonal egymástól elválik s külön-külön futnak a megfelelő járomnyujtványokhoz.

Figyelemmel megtekintve a kérdésben levő két koponya-darabot, azonnal szembe fog ötleni, hogy azoknak felülete nem egészen sima, mint azt *Dr. Primics* állítja, mert a homlok- és falcsontokon, épen azon helyen s épen oly lefutást mutató kiemelkedő vonalok vannak — a félkörös vonalak —, mint a fiatal jeges medve koponyáján. E körülmény maga már elegendő annak bizonyítására, hogy e koponya darabok valami ragadozó emlős fiatalaitól származnak s csak az eldöntendő, hogy miféle ragadozó: medvéé, hyaenájé-e vagy farkasé?

E kérdésre már a koponya darabok méreti viszonyai is elegendő felvilágosítást nyújthatnának, de hogy hyaena koponyák nehezen s farkas koponyák semmi esetre sem lehetnek, az nyilvánvaló, miután az utóbbi a teljesen kifejlett koponyáknál is jóval nagyobbak; az előbbiektől pedig a méreti viszonyokon kívül még küllemre nézve is lényegesen eltérnek. Hogy hyaena koponyák nem igen lehetnek, nézetem szerint eléggé bizonyítja ama körülmény is, hogy e barlangban a hyaena koponyák meglehetősen ritkák s nehezen tudom elhinni, miszerint *Dr. Primics* lett volna az a szerencsés, ki e barlangból nemcsak kifejlett, de még fiatal hyaena koponyát is hozott. Ezek szerint nem marad más hátra, mint az, hogy a kérdéses koponya darabokat fiatal ősmedve koponyáknak tartsuk, s ha összehasonlítjuk egyfelől a fentebb említett fiatal jeges medve koponyájával, másfelől pedig a kolozsvári egyetem ásvány-földtani- és állattani intézeteinek birtokában lévő s részint a homorod-almási, részint az on-

császári barlangból hozott fiatal ősmedve koponyákkal, e feltevés minden kétséget kizáró biztos alapot nyer, főleg, miután a fentebb nevezett barlangokból származó koponyák félkörös vonalai a csonttaraj képzésére oly szép fejlődési átmenetet mutatnak, a melylyel a kérdéses koponyák félkörös vonalai első tekintetre is szembeötlő fejlődés sorozati kapcsolatban látszanak állani, úgyannyira, hogy ezekből a csonttaraj fejlődésének — a félkörös vonalak csaknem első megjelenésétől legmagasabb fokú fejlettségökig — s ezzel kapcsolatban az ősmedve koponyájának egy szép fejlődési sorozatát lehet összeállítani, melynek elsőbb fokait kétségen kívül a kérdéses koponyák, illetőleg koponya-darabok, míg a továbbiakat a homoród-almási és oncsászári koponyák képezik.

Az előadottakból kifolyólag s azokra támaszkodva én a kérdéses koponya-darabokat minden kételyt kizárólag fiatal ősmedve koponyáknak tartom s azt hiszem mindenki, s így *Dr. Primics* is, azoknak fogja tartani, ha bármily kis mértékben is tanulmányozza a ragadozó ősemelősök koponyájának fejlődését s az ásványföldtani és állattani intézet birtokában levő mind eme koponyákat egymással összehasonlítja.

Dr. Daday Jenő
egyet. tansegéd.

2. A magyarországi álskorpiók. Mindenki előtt, ki igen régi s hosszú időn át nem tisztogatott, nem porolt könyvekben vagy növénygyűjteményekben keresgélt, lapozgatott, a levelek között ide-oda futkosó állatkák közül bizonyára azonnal fel fog tűnni egy, farkatlan skorpióhoz hasonló, rákmódjára előre és hátrafelé igen gyorsan s ügyesen futkosó állatka. E kis állatka, mely a nevezett helyeken épen semmi kárt nem okoz, de sőt a különböző s a papirt emésztő más állatkák felfaldosásával hasznot csinál, épen a skorpióhoz való hasonlatosságáért álskorpiónak neveztetik, bár semmi skorpió-féle tulajdonokkal nem bír s mérgezni épen nem tud. Ehéz hasonló, de jóval nagyobb állatkák a szabadban meglehetősen nagy számban élnek. Emeljünk meg csak egy sokáig háborítlanul hagyott tyak fészket, vagy kutassunk csak rég nem tisztogatott ruhaszekrényekben, meglepetéssel fogunk meggyőződni arról, hogy ezen állatkák itt is jelen vannak. Ha lefeszítünk egy darab fakérget, vagy felemelünk egy követ vagy mohát s annak földfelőli részét figyelemmel vizsgáljuk, nagy valószínűséggel itt is megtaláljuk a kis álskorpiókat.